

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протоколом засідання вченої ради
факультету філології та масових
комунікацій
від 16.12.2020 № 6

**ПРОГРАМА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ
для здобувачів вищої освіти ос « бакалавр»**

**Освітньо-професійна програма «Практична психологія»
Спеціальність «053 Психологія»
Факультет філології та масових комунікацій**

Маріуполь, 2020

Програма комплексного державного екзамену з психології та державного екзамену з експериментальної психології для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 053 «Психологія» (денної та заочної форми навчання) / Укладач: Л.А. Варава. – Маріуполь: МДУ, 2020. – 21 с.

Програму комплексного державного екзамену з психології та державного екзамену з експериментальної психології для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» спеціальності 053 «Психологія» (денної та заочної форми навчання), схвалено на засіданні кафедри практичної психології Маріупольського державного університету
Протокол № 5 від 15.12.2020 р.

Пояснювальна записка

Державний екзамен з психології є важливим етапом перевірки та оцінки ступеня підготовки у вузі молодого фахівця та становить особливу комплексну форму контролю, що у найбільш повному і чіткому вигляді характеризує досягнутий освітній рівень студента.

Програма державного екзамену побудована у відповідності до вимог обов'язкового мінімуму змісту та рівня підготовки спеціаліста за спеціальністю «Психологія» державних освітніх стандартів вищої освіти в Україні.

Мета: дати здобувачам вищої освіти глибокі знання теоретичних основ психології, допомогти засвоїти ці знання з урахуванням різноманітних форм, засобів, методів і прийомів роботи практичного психолога, сприяти підготовці глибоко освічених, творчо мислячих спеціалістів, здатних до аналізу та прогнозування психологічних проблем та оволодіння методикою проведення психологічних досліджень, сформуванню психологічної культури, психологічну компетентність психологів.

Завдання курсу:

- систематизація основних теоретичних понять, категорії загальної, вікової, соціальної та експериментальної психології;
- засвоєння основ загальної, вікової та соціальної психології стосовно формування особистості практичного психолога;
- обґрунтування специфіки психологічних закономірностей поведінки і діяльності особистості та формування професійно важливих рис спеціаліста.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- вимоги основних державних освітніх документів щодо підвищення ефективності навчально-виховного процесу;
- основні етапи розвитку та становлення психології;
- специфіки предметів загальної, вікової, соціальної та експериментальної психології;
- системи проблем і завдань психології;
- суть та значення основних понять загальної, вікової та соціальної психології, та місце етичного кодексу у професійній діяльності психолога;
- своєчасне виявлення труднощів, проблем та умов індивідуального розвитку особистості, корекцію міжособистісних відносин усіх учасників педагогічного процесу, профілактики відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці;
- форми та методи професійної підготовки в галузі практичної психології тощо.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- визначати предмет і завдання психології;
- застосовувати специфічні методи та прийоми впливу на поведінку людини;
 - проводити соціальне та психологічно-педагогічне обстеження всіх учасників навчально-виховного процесу, моніторинг змісту та умов індивідуального розвитку дітей та підлітків, визначати причини, що затrudняють розвиток та навчання;
 - аналізувати психологічні аспекти відхилень у розвитку особистості, виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, та запобігання створення конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі;
 - здійснювати психологічні заходи для усунення відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, алкоголізму, наркоманії тощо;
 - створювати позитивний психологічний мікроклімат в міжособистісних стосунках з дітьми та їх батьками, та міжгрупових взаєминах;
 - володіти засобами самоосвіти тощо.

Після складання державного екзамену з психології здобувачі набувають наступні компетентності:

Загальні:

- Здатність діяти громадянські свідомо на основі загальнолюдських ціннісних орієнтирів, вміти застосовувати основні принципи функціонування сучасного суспільства сталого розвитку та його соціальних інститутів в умовах ринкових відносин, дотримуватися основ безпеки професійної діяльності та здорового способу життя. (КЗ-1)
- Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел. (КЗ-2)
- Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово. (КЗ-3)
- Здатність розвивати вміння вчитися упродовж життя з високим ступенем автономії, розробляти власну траєкторію саморозвитку. (КЗ-4)

Професійні:

- Володіти комплексом психологічних знань з фундаментальних та прикладних дисциплін: загальної, соціальної, вікової та педагогічної психології, психодіагностики, консультування. (КП-1)
- Організувати і виконувати науково-психологічні дослідження

певної проблеми. (КП-2)

- Адаптувати консультативний процес до вікових особливостей, специфіки запитів клієнта та його психологічної проблематики. (КП-3)
- Впроваджувати різні теоретико-методологічні підходи в психокорекційній роботі. (КП-4)
- Нівелювати деструкції міжособистісних стосунків у педагогічних колективах та групах. (КП-5)
- Сприяти особистісному зростанню учасників консультативного та психокорекційного процесів. (КП-6)
- Будувати навчальну та просвітницьку роботу в контексті вікової специфіки слухачів. (КП-7)
- Добирати оптимальні засоби та прийоми спілкування у процесі взаємодії з клієнтом. (КП-8)

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета є підтвердженням або в тій чи іншій мірі коректировою у визначенні кінцевої оцінки успішності оволодіння ним фаховими дисциплінами.

Програма екзамену з психології містить чотири блоки теоретико-практичних питань з навчальних дисциплін: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Соціальна психологія», «Педагогічна психологія» та блоку запитань з дисципліни «Експериментальна психологія».

Перший блок питань охоплює теми з основ нормативного курсу загальної психології. Знання змісту цих тем надасть студентам змогу розкрити загальні питання психології, закономірності психічних процесів, психічної діяльності, емоційно-вольової сфери особистості, її індивідуальні особливості, питання психології особистості та спілкування.

Другий блок питань охоплює теми з вікової психології. Знання змісту цих тем мають допомогти студентам розглянути основні теоретичні погляди провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі індивідуального розвитку людської психіки та охарактеризувати закономірності її формування від народження до зрілості.

Третій блок питань охоплює теми з соціальної психології. Знання змісту соціальної психології сприяє формуванню та розвитку у студентів соціально-психологічного мислення, здатності робити психологічний аналіз складних ситуацій взаємодії «особистість-суспільство», «особистість-соціальна група», «особистість-особистість» та застосовувати соціально-психологічні знання у практичних сферах своєї діяльності.

Четвертий блок питань спрямовано на поглиблення, конкретизацію, систематизацію та презентацію студентами набутих знань, вмінь та навичок,

а саме: консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання, виховання й розвитку дітей і підлітків, організація педагогічного процесу з різних напрямків індивідуальної роботи в сім'ї, психологічно-педагогічне обстеження всіх учасників навчально-виховного процесу, установлення психологічного діагнозу, визначення причин, що затrudняють розвиток та навчання, систематична робота на виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках, на запобігання створенню конфліктних ситуацій у навчально-виховному процесі тощо.

Питання I блоку програми:

1. Психологія як наука: загальна характеристика.
2. Основні функції психіки. Особливості психічного відображення. Еволюційні етапи розвитку психіки.
3. Структура психіки людини. Психіка і мозок: специфіка функціонального взаємозв'язку.
4. Основні напрямки психологічної науки і практики. Методи психологічного дослідження.
5. Розвиток мислення у персонігенезі. Операцій мисленевого процесу. Якості мислення та структура інтелекту.
6. Мотиваційна сфера особистості. Психологічна характеристика мотивів.
7. Визначення категорії особистості в психологічній науці. Структура особистості. Теорії особистості у вітчизняній та зарубіжній психології.
8. Пам'ять як пізнавальний психічний процес. Базові теорії пам'яті у вітчизняній та зарубіжній психології.
9. Функції мови. Види мовленевої діяльності та їх особливості. Специфіка взаємозв'язку мови та мислення індивіда.
10. Психічні характеристики вольової діяльності. Структура вольового акту. Довільні дії та їх особливості.
11. Психоаналітична концепція структури психіки індивіда. Характеристика підсвідомості (згідно теорій З.Фрейда, К.Юнга).
12. Психологічні особливості сприймання. Моделі сприйняття інформації.
13. Свідомість як вища форма розвитку психіки. Особливості визначення категорії «свідомість» у сучасній психології.
14. Спілкування в структурі життєдіяльності людини. Структура та функції комунікативної діяльності.
15. Структура діяльності та її основні характеристики.
16. Структура здібностей особистості. Індивідуальні відмінності здібностей.

17. Структура Я-концепції особистості. Характеристика самооцінки, рівня домагань, самоповаги, самовідношення.
18. Темперамент як динамічна характеристика нервової системи індивіда. Психофізіологічні теорії темпераменту.
19. Теоретико-методологічні засади базових напрямів в психології: біхевіоризму, гештальтпсихології, психоаналізу, гуманістичної психології, когнітивної психології, психології діяльності.
20. Види емоційних процесів та станів. Теорії емоцій.
21. Характер: поняття, теорії, типологія.

Предмет та завдання загальної психології. Напрямки розвитку сучасної загальної психології. Взаємовідношення загальної психології з іншими науками. Етимологія слова «психологія». Механізми психіки людини. Психічне відображення. Проектування. Определення. Техніка і свідомість. Єдність і розбіжності психічних процесів, властивостей і станів. Психологія в системі наук. Міждисциплінарні зв'язки та характеристика основних галузей психології.

Суспільні та наукові передумови виділення загальної психології в самостійну науку. Експериментальний етап у розвитку загальної психології. Формування психологічних знань у Стародавньому світі. Трактати «Про душу», «Про виникнення тварин» давньогрецького філософа Аристотеля. Соціально-економічні перетворення і розвиток природних наук в XVII ст. Вчення про асоціацію як закономірний зв'язок психічних явищ (Р. Декарт, Т. Гоббс), про афекти (Б. Спіноза), про апперцепцію і несвідоме (Г.В. Лейбніц), про походження знання з індивідуального чуттєвого досвіду (Дж. Локк).

Викладання психології в братських школах України та у Києво-Могилянській академії. Внесок у розвиток психології Г. Сковороди. Ідеї Г. Сковороди «Серце джерело життя людини». Погляди П. Юркевича. Праці про детермінізм у психології професора Київського університету О. Новицького та професора Харківського університету Ф. Зеленогорського. Вчення про ноосферу В. Вернадського.

Експериментальні дослідження з загальної психології: чуттєве пізнання, увага, пам'ять (П. Зінченко, Г. Серета, С. Бочарова); мислення та мовлення (Г. Костюк, О. Раєвський, Б. Бех, І. Синиця, Л. Проколієнко, Б. Іллю, Н. Чепелєва); сприймання (Д. Елькін, Т. Козіна); уявлення, почуття, воля (В. Котило, О. Авраменко, Л. Балацька, О. Кульчицька), психологія особистості (Л. Марісова, М. Рейнвальд), розвиток і навчання школяра (С. Максименко, В. Демиденко, Ю. Швалб та ін.); удосконалення виховного процесу (М. Боришевський та ін.).

Основні напрямки біхевіоризму - Дж.Б. Уотсон і Е. Торндайк. Напрямок в американській психології, який виник в 30-ті роки ХХ ст..

Генетична психологія. Дослідження Г.С. Костюка та ідеї загальної генетичної психології С.Д. Максименко.

Вивчення психіки з точки зору цілісних структур - гештальтів, німецьких психологів (Вертгеймер, Келлер, Коффка, К. Левін). Вивчення структури свідомості. Психоаналітичний напрям З. Фрейда у психології.

Гуманістичний напрямок психології А. Маслоу. Теорія психічної установки Д.М. Узнадзе.

Методологічні основи соціально-психологічного дослідження. Основні вимоги до методів психології. Проблема співвідношення теоретичних та емпіричних підходів. Специфіка експерименту в психології. Основні типи експерименту. Лабораторний та природний психологічний експеримент. Експериментально-генетичний метод. Застосування експериментально-генетичного методу психологічного дослідження. Специфіка методів психології: опитування, узагальнення незалежних характеристик, самооцінювання.

Характеристика психологічних тестів. Кількісний і якісний аналіз психічних факторів.

Формування і розвиток психічного відображення світу у тварин. Характеристика стадії елементарної та перцептивної психіки тварин.

Дослідження Е. Торндайка та Б. Скіннера про основні наслідки поведінки. Інтелектуальна поведінка тварин. Розвиток психіки у філогенезі.

Характеристика низького та вищого рівня свідомості. Стан фізичного і розумового відпочинку. Зв'язок сновидінь зі станом здоров'я особи. Види снів. Передумови виникнення свідомості. Історичний розвиток людської свідомості.

Загальна характеристика відчуттів. Якість відчуттів. Дослідження Г. Фехнера порога чутливості. Характеристика класифікації відчуттів. Вчення про вищу нервову діяльність І.М. Сеченова та І.П. Павлова про науково-природничі підвалини відчуттів.

Характеристика різновидів відчуттів.

Психічний процес відображення людиною предметів і явищ у цілому. Принципи організації сприймання. Характеристика законів сприймання. Внесок гештальтпсихологів у вивчення сприймань. Вплив апперцепції та мотивації на сприймання. Характеристика видів сприймань.

Природа мислення. Мислення і мозок. Розумові дії і розумові операції. Індивідуальні особливості мислення. Характеристика різновидів мислення.

Форми мислення. Процес розуміння. Процес розв'язання завдань. Розв'язання завдання може перетворюватися на творчий процес.

вищої нервової діяльності. Вчення про утворення тимчасових нервових зв'язків. Характеристика різновидів пам'яті. Пам'ять і мозок. Дослідження Б. Міллера, С. Коркіна, Г. Тойбер.

Запам'ятовування та його різновиди. Відтворення та його різновиди. Забування та його причини. Індивідуальні особливості пам'яті.

Характеристика уваги. Вчення Гербарна, В. Вундта, Е. Тітченера про внутрішню суб'єктивну сторону уваги. Ідеї І.П. Павлова про орієнтувально-рефлекторну діяльність організму. Фізіологічні основи уваги. Різновиди і форми уваги. Характеристика властивостей уваги.

Природа уяви. Зв'язок уяви з об'єктивною дійсністю. Уява і органічні процеси. Процес створення образів уяви. Характеристика різновидів уяви. Прийоми творчої уяви. Мрія як особливий вид творчої уяви. Уява й особистість.

Поняття про мову та мовлення. Мозок і мовлення. Функції мовлення. Фізіологічні механізми мовної діяльності. Характеристика різновидів мовлення. Психоаналітичне тлумачення мовлення (Дж. Лакан, Ж.Делез, Ю. Кристева та ін.) Індивідуальні особливості мовлення.

Теорії емоцій. Емоції тварин та людини. Прості та складні емоції. Вираження емоцій. Роль невербальних емоцій. Емоції і мозок. Емоції і стать. Характеристика почуттів. Фізіологічні основи емоцій і почуттів. Вияв емоцій і почуттів. Види почуттів. Емоційні стани. Особливості емоцій. Характеристика вищих почуттів.

Характеристика волі. Детерміністичне розуміння волі у дослідженнях І.М.Сеченова і І.П. Павлова. Довільні дії та їх особливості. Фізіологічні основи волі. Мимовільні дії. Аналіз складної вольової діяльності. Головні якості волі. Слабка воля, причини цього і шлях подолання.

Поняття про особистість та її структуру. Індивідуальність. Біологічна підструктура. Активність особистості та її джерела. Розвиток і виховання особистості. Біогенетична концепція розвитку. Соціогенетична концепція розвитку. Теорія особистості К.Г Юнга.

Порівняльна характеристика основних теорій особистості. Мотиваційні регулятори життєвого шляху людини.

Характеристика діяльності. Дослідження феномена діяльності. Активність. Дія. Рух. Фізичні та інтелектуальні дії.

Характеристика знань, умінь, навичок та звичок. Різновиди діяльності. Мета і мотиви діяльності. Структура діяльності. Способи діяльності, процес їх опанування. Перенесення та інтерференція дій.

Поняття про здібності. Фактори розвитку здібної особистості. Структура здібностей. Відмінності в здібностях та їхня природа. Характеристика рівнів здібностей.

Характеристика характеру. Характер і воля. Вольові риси характеру. Структура характеру. Головні риси типового характеру. Природа характеру. Формування характеру. Тип характеру. Акцентуації характеру, характеристика акцентуацій характеру. Особливості характеру українця. Характер і виховання.

Поняття про темперамент. Тип вищої нервової діяльності по І.П. Павлову. Вчення про темперамент Гіппократа. Сила нервових процесів. Рухливість нервових процесів. Врівноваженість нервових процесів. Гуморальна теорія І. Канта про темперамент. Погляди Е. Кречмера на залежність психічної будови особистості від будови (конституції) тіла. Характеристика типів темпераменту. Головні властивості темпераменту. Фізіологічні основи темпераменту. Вплив темпераменту на діяльність людини.

Поняття мотиве та мотивації. Диспозиційні та ситуаційні детермінанти поведінки. Поняття про мотивацію як свідомого та підсвідомого процесу. Психологічні теорії мотивації (Томлена, Хала). Види мотивів. Психологічні особливості зовнішньої та внутрішньої мотивації. Ієрархічна модель класифікації потреб А. Маслоу. Теорія потреб К. Гольдштейна. Психоаналітична теорія мотивації та психологічного захисту особистості.

Поняття про спілкування. Вербальна комунікація. Невербальна комунікація. Зовнішній вигляд. Характеристика функцій спілкування. Види спілкування. Засоби спілкування.

Питання II блоку програми:

1. Молодість. Загальні закономірності розвитку. Мотиви учбової діяльності студентів.
2. Базові психологічні новоутворення різних вікових груп.
3. Епігенетична теорія розвитку особистості за Е.Еріксоном.
4. Загальна характеристика розвитку дитини у ранньому віці (пізнавальна, емоційна сфери, особливості предметної діяльності).
5. Загальні закономірності психічного розвитку людини (стадійність, кризові періоди, сенситивні періоди, новоутворення).
6. Категорія «віку» у віковій психології. Критерії вікових періодизацій.

7. Гра як провідна діяльність в дошкільному віці
8. Молодший шкільний вік - сенситивний період в розвитку пізнавальних процесів
9. Основні положення культурно-історичної концепції розвитку дитини за Л.С.Виготським.
10. Особливості функціонування психічних процесів у зрілому та похилому віці.
11. Періодизація психічного розвитку в дитячому віці (за Д.Б.Ельконіним).
12. Поняття вікової кризи. Особливості протікання та шляхи подолання негативних проявів вікових криз.
13. Психологічні новоутворення підліткового віку. Інтимно-особистісне спілкування як провідний вид діяльності в підлітковому віці.
14. Розвиток дитячого інтелекту (за Ж.Піаже). Відкриття егоцентризму дитячого мислення. Критика теорії Ж.Піаже.
15. Роль діяльності в психічному розвитку дитини. Вчення О.М.Леонтьєва про провідний вид діяльності. Характеристики провідного виду діяльності на різних вікових етапах.
16. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність юнацького віку.
17. Своєрідність періоду новонародженості. Закономірності розвитку новонародженої дитини. «Комплекс пожвавлення».
18. Соціальна ситуація розвитку в дошкільному віці. Рольова гра як провідна діяльність дошкільника.
19. Динаміка розвитку психічних функцій у дорослої людини. Кризи дорослості.
20. Теорія психосексуального розвитку особистості (за З.Фрейдом).
21. Гра як провідна діяльність в дошкільному віці.

Загальна характеристика віку. Теоретичні концепції вікової психології. Методи вікової психології. Стадіальність процесу розвитку. Періодизація дитячого розвитку по Д.В.Ельконіну. Теорія культурно-історичного розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського. Вікові відмінності між

індивідами у старовинних суспільствах. Проблеми вікового розвитку в зарубіжній психології. Теорія Ст.Холла. Родоначальники „конституційної психології” (Е.Кречмер, Е.Йенш) про типологію особистості на основі біологічних факторів. Біогенетична теорія А.Гезелла. Персоналістичні теорії (Е.Шпангер, Ш.Бюлер). Теоретична модель Ж.Піаже про розвиток когнітивних процесів. Епігенетична концепція розвитку особистості Е.Еріксина. Фактори розвитку людини. Вітчизняна психологія про віковий розвиток людини. Соціальна ситуація розвитку.

Розвиток і формування людської психіки. Особливості психологічного розвитку. Кількісні та якісні зміни людської психіки. Вироблення загальних психічних властивостей особистості. Переходи від нижчих до вищих форм життя. Закономірності психічного розвитку. Рушійні сили розвитку психіки. Природне і соціальне у психічному розвитку. Зовнішні та внутрішні умови розвитку. Внутрішні суперечності-рушійні сили розвитку психіки. Провідна діяльність за О.М.Леонтьєвим. навчання, виховання та розвиток психіки. Вікова періодизація психічного розвитку. Критерії вікових періодів розвитку.

Особливості психічного розвитку немовляти. Фази новонародженості. Анатомо-фізіологічні можливості немовля. Безумовні рефлекси. Захисні та орієнтувальні рефлекси. Потреби немовля. «Комплекс пожвавлення». Спілкування з дорослими. Емоційна зацікавленість дитини немовля. Новоутворення періоду новонародженості.

Початковий розвиток особистості на етапі раннього дитинства. Анатомічне формування та функціональний розвиток. Соціальна ситуація розвитку. Предметні дії. Мовлення дитини. Активна мова дитини. Передумови розумового розвитку. Оволодіння дитиною новими видами дій сприйняття та мислительні дії. Розвиток уваги та пам'яті. Емоційно-вольова сфера дитини раннього віку. Криза трирічного віку. Формування власного «Я».

Психологічні особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку. Соціальна ситуація розвитку дитини. Анатомо-фізіологічний розвиток дитини дошкільного віку. Внутрішня позиція дошкільника. Гра та її значення для психічного розвитку дошкільнят. Трудова діяльність. Особливості учіння. Сенсорний розвиток. інтелектуальний розвиток. Роль мовлення дитини дошкільного віку в функціонуванні мислення. Формування довільної уваги. Спілкування з оточуючим світом. Концепція розвитку моральної свідомості Л.Колберга. Розвиток емоцій в дошкільному віці. Розвиток самосвідомості. Сутність психологічної готовності дитини до шкільного навчання. Мотиваційна готовність. Інтелектуальна готовність. Основні психологічні особливості дітей шестирічного віку.

Психологічні особливості молодшого школяра. Загальна психологічна характеристика ситуації розвитку молодшого школяра. Анатомо-фізіологічне дозрівання організму. Основні новоутворення психіки. Соціальні позиції особистості-молодшого школяра.

Учбова діяльність молодших школярів. Особливості учбової діяльності молодших школярів. Структура учбової діяльності. Мотивація учбової діяльності школярів. Учбові дії. Формування учбової діяльності. Розвиток пізнавальних психічних процесів. Сприйняття. Увага. Мислення. Розвиток понятійного та науково-теоретичного мислення. Мовлення. Пам'ять, розвиток довільного запам'ятовування. Уява. Формування творчої уяви. Формування особистості в молодшому шкільному віці. Розвиток емоційно-вольової сфери. Характерологічні особливості. Самооцінка. Особливості взаємин молодшого школяра зі значущими дорослими та однолітками. Роль учбової та трудової діяльності у психічному розвитку молодшого школяра.

Психологічні особливості підліткового віку. Загальна характеристика ситуації та особливостей розвитку підлітків. Соціальна ситуація розвитку підлітка. Криза 13 років. Психологічні новоутворення підлітків. Стосунки з однолітками та дорослими. Спілкування з товаришами. Взаємини з дорослими. Розвиток пізнавальних процесів. Увага. Відчуття та сприйняття. Пам'ять. Мислення. Уява. Мовлення. Учбова діяльність підлітка. Формування особистості підлітка. Особливості перебудови взаємостосунків з однолітками та дорослими.

Психологічні особливості юнацтва. Загальна характеристика ранньої юності. Соціальна ситуація розвитку. Взаємостосунки з однолітками та дорослими. Пізнавальні процеси і розумовий розвиток. Сприйняття. Увага. Пам'ять. Мислення. Мовлення. Уява. Формування особистості в період ранньої юності. Емоційно-вольова сфера. Розвиток самосвідомості. Специфіка пізнавальних процесів у юнаків та дівчат. Особливості самосвідомості у старшому шкільному віці. Загальна характеристика пізньої юності. Особливості стосунків юнаків та дівчат з однолітками та дорослими.

Психологія людей зрілого віку. Характеристика раннього зрілого віку. Вікові життєві кризи періоду зрілості. Характеристика особливостей стосунків чоловіків та жінок.

Питання III блоку програми:

1. Взаємодія як базовий соціально-психологічний феномен. Критерії оцінки ефективності соціальної взаємодії.

2. Загальна характеристика навчальної діяльності. Структура навчальної діяльності.
3. Індивідуальна здібність дитини до навчання: види, рівні, етапи, прояви.
4. Лідерство як соціальний феномен. Теорії походження лідерства.
5. Механізми процесу соціалізації індивіда, її джерела та чинники.
6. Основні види девіантної поведінки в підлітковому віці. Профілактика девіацій у підлітків.
7. Основні характеристики малої соціальної групи. Поняття групової динаміки.
8. Особливості співвідношення базових соціально-психологічних явищ в соціальній психології.
9. Поняття соціально-психологічного клімату, його структура та рівні.
10. Проблема співвідношення навчання і розвитку особистості. Концепція зони найближчого розвитку (Л.С. Виготський).
11. Психологічні механізми функціонування соціальної перцепції.
12. Психологічні основи системи розвивального навчання Д.Б.Ельконіна- В.В.Давидова.
13. Стрессогенні фактори педагогічної професії. Розвиток професійних стереотипів.
14. Психолого-педагогічна готовність дитини до шкільного навчання.
15. Спілкування як базовий соціально-психологічний феномен.
16. Неуспішність учнів, її причини і попередження.
17. Теорія поетапного формування розумових дій (П.Я.Гальперін).
18. Формування і розвиток мотивів навчальної діяльності. Динаміка розвитку навчальної мотивації.
19. Характеристика батьківсько-дитячих взаємовідносин. Стилі сімейного виховання.
20. Характеристики особистості як члена соціальної групи.
21. Психологічні вимоги до особистості педагога. «Синдром емоційного вигорання».

Дослідження спілкування в різних системах наукового знання: у філософському, соціологічному, загальнопсихологічному, соціально-психологічному аспектах. Специфіка соціально-психологічного підходу до вивчення спілкування. Значення спілкування для розвитку індивіда і суспільства. Зв'язок спілкування і діяльності. Психологічна природа та функції спілкування. Зміст, форми та механізми спілкування. Основні сторони процесу спілкування: комунікативна, інтерактивна, перцептивна. Спілкування і міжособистісні стосунки.

Спілкування як обмін інформацією. Основні види невербальної комунікації. Оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка) та її роль у комунікативному процесі. Візуальний контакт і його значення в комунікативному процесі.

Масова комунікація як соціально-психологічний феномен. Спілкування як обмін діями. Проблема взаємодії (інтерації) людей у соціальній психології. Поняття «соціальна перцепція». Специфіка аналізу перцептивних процесів у соціальній психології. Місце міжособистісного сприймання в системі соціально-перцептивних процесів.

Основні напрямки експериментальних досліджень міжособистісного сприймання. Механізми міжособистісного сприймання (ідентифікація, рефлексія та ін.) роль емпатії у цих процесах. Ефекти міжособистісного сприймання: «ореолу», «первинності», «новизни». Роль настанови у соціально-перцептивній дії.

Емоційна сторона міжособистісного сприймання — явище міжособистісної атракції. Загальні особливості розуміння людини людиною. Вплив темпераменту на стиль спілкування людини. Специфічні проблеми міжособистісного сприймання і розуміння в групах та колективах різного рівня. Особливості міжособистісного сприймання, оцінювання, розуміння в системах масової комунікації.

Соціально-психологічні функції засобів і методів впливу в процесі спілкування і спільної діяльності людей.

Загальні механізми соціально-психологічного впливу. Історичні традиції соціальної психології у вивченні зараження, навіювання, наслідування.

Зараження як засіб групового впливу. Основа зараження- несвідома схильність індивіда до певних психічних станів. Феномен зараження в сучасних суспільствах.

Навіювання або сугестія як цілеспрямований неаргументований вплив на основі некритичного сприймання інформації. Понятійний апарат для опису соціальної сугестії. Феномен контрсугестії. Умови ефективності навіювання. Навіювання і переконування. Наслідування. Соціально-психологічні механізми пропаганди та переконуючого впливу.

Аналіз досліджень проблеми групи в соціальній психології. Основні характеристики групи. Позиція, статус, роль особистості в групі. Групові норми та цінності. Спільноти і групи. Класифікація груп, що вивчаються соціальною психологією.

Проблематика психології великих груп. Класифікація великих груп. Тимчасові, неорганізовані групи - натовп, аудиторія, публіка та ін. Поняття

«масова поведінка». Стійкі соціальні групи (соціальні прошарки, нації, профгрупи). Структура великих соціальних груп.

Поняття «мала група». Класифікація малих груп. Структура малої групи. Структурні і динамічні аспекти малих груп.

Феномен групового тиску. Різна інтерпретація понять "конформізм", «конформність», «конформна поведінка».

Групова згуртованість. Соціометричні індекси групової згуртованості.

Лідерство і керівництво в малих групах. Визначення поняття «лідер» у соціальній психології. Теоретичні підходи до вивчення лідерства в історії соціальної психології та в сучасній соціальній психології на Заході. Теорія рис лідерства та її зв'язок з харизматичною концепцією. Ситуаційна теорія лідерства та її критика Ж Піаже.

Експериментальне дослідження стилю лідерства в школі групової динаміки К.Левіна. Вплив стилю лідерства на згуртованість групи.

Особливості психологічної характеристики керівника. Структура рис керівника. Професійна підготовка керівника. Керівник і його стосунки з людьми. Психологічні проблеми стилю керівника. Види стилів. Нові методи управління.

Поняття «соціально-психологічного клімату», його структура. Фактори формування соціально-психологічного клімату. Шляхи регулювання соціально-психологічного клімату

Поняття конфлікту. Складові конфлікту: проблема, конфліктна ситуація, інцидент, учасники. Підходи до аналізу конфліктних ситуацій: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Типи конфліктів: конструктивні та деструктивні. Уявне та реальне розв'язання конфлікту.

Способи реагування на конфлікт (за Томасом): ухилення, згладжування, примус, компроміс, розв'язання. Алгоритми розв'язання конфлікту.

Статус особистості як показник становища у групі. Поняття статусу (Т.Шибутані, С.Н.Тимашов, Г.Хоуменс, В.Б.Ольшанський). Авторитет та престиж як складові статусу. Різновиди авторитету: моральний, функціональний, формальний.

Позиція як інтегральна система вибіркового відношення особистості. Поняття «позиція особистості». Головні підходи до трактування позиції.

Установка як центральний елемент позиції. Поняття «соціальна установка». Функції установки: випереджальна та регулятивна. Дослідження Р.Лап'єра: взаємозв'язок між атитюдами та реальною поведінкою. Типи ситуацій: знеособлена, частково особистий контакт, безпосередня взаємодія. Типи атитюдів: «до об'єкта» і «до ситуації» (М.Рокич). Дослідження атитюда

Р.Д.Майнерда, Л.Доба та М.Фішбайна. Установчо-позиційний (диспозиційний) підхід до структури особистості (В.О.Ядов).

Роль як реалізація статусу і позиції особистості. Підходи до трактування поняття «роль». Зразок ролі. Модель ролі. Рольова поведінка.

Питання IV блоку програми:

1. Вибірка та генеральна сукупність. Репрезентативність вибірки та умови її досягнення.
2. Види спостереження та специфіка їх здійснення в психологічному дослідженні.
3. Визначення зовнішньої змінної та способи її контролю.
4. Визначення та критерії валідності психологічного експерименту.
5. Вимоги до професійної компетентності психолога під час проведення бесіди.
6. Вплив особистості експериментатора на проведення психологічного експерименту. Прийоми та методи контролю впливу особистісних факторів на результати дослідження.
7. Джерела факту та артефакту в психологічному дослідженні.
8. Експериментальна психологія як галузь психології.
9. Загальна характеристика методів психологічного дослідження.
10. Залежна змінна: параметри та способи контролю.
11. Класифікація основних загальнонаукових дослідницьких методів.
12. Метод кореляційного аналізу в психологічному дослідженні.
13. Методологічний апарат дослідження (об'єкт, предмет, мета, завдання психологічного дослідження).
14. Незалежна змінна. Види та способи контролю.
15. Об'єктивні методи психології: загальна характеристика.
16. Обґрунтованість вибору методів та методик дослідження.
17. Організаційні вимоги до проведення спостереження в психології.
18. Основні вимоги до організації та проведення експериментального дослідження.
19. Основні види планів психологічного експерименту.
20. Основні етапи проведення психологічного дослідження.
21. Особливості постановки наукової проблеми.
22. Особливості співставлення експериментальних та контрольних груп.
23. Поняття артефакту в науці: причини виникнення і способи інтерпретації.

24. Поняття про шкали в експериментальній психології (номінальна шкала, рангова шкала, шкала інтервалів та їх характеристика).
25. Принципи побудови констатуючого і формуючого експерименту.
26. Проблема методів інтроспекції і самоспостереження в сучасній психології.
27. Проблематика «методології» та «методу» в експериментальному дослідженні психічних проявів.
28. Психометричні показники залежної змінної.
29. Роль операційного визначення в психологічному дослідженні. Вимоги до формулювання понять в науці (за Р.С.Немовим).
30. Роль теорії в розвитку науки. Види та структура наукової теорії.
31. Роль тестування в експериментальному психологічному дослідженні.
32. Специфіка та необхідність використання біографічного методу в психології.
33. Співвідношення реального експерименту і «експерименту повної відповідності».
34. Співвідношення теоретичного та емпіричного рівнів дослідження.
35. Способи реєстрації даних спостереження.
36. Стратегії побудови експериментальних груп.
37. Типи експериментів та їх характеристика.
38. Фактори спілкування, які змінюють результати експерименту.
39. Фактори, які порушують зовнішню та внутрішню валідність дослідження.
40. Формування гіпотези в науковому дослідженні. Класифікація гіпотез.
41. Характеристика методів теоретичного дослідження.
42. Характеристика типових помилок спостереження.

Критерії оцінювання відповідей студентів

Оцінка «відмінно» виставляється студенту - випускнику за відповідь, в якій виявлено: досконале володіння провідними теоретичними положеннями з відповідної проблеми, посилення на першоджерела самостійне і обґрунтоване формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне включення у співбесіду, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування.

Оцінка «добре» може бути виставленою у випадках, якщо при загальній освіченості в теорії і практиці фахових дисциплін, студент-

випускник значною мірою посилається на основний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни. Крім того, оцінка на бал може бути зниженою, якщо на одне з питань студентом дана неповна відповідь, або припущена незначна помилка, яка не порушує загальної логіки розкриття проблеми.

Оцінка «задовільно» виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій подане стисле розкриття того чи іншого питання, або припущена значна кількість помилок у розв'язанні теоретичних чи практичних завдань і, як наслідок, відповідь потребує додаткових питань. Оцінка відповіді може бути зниженою до зазначеного рівня за умов, якщо студент-випускник не в достатній мірі володіє культурою мови і культурою спілкування, у відповіді виявляється непослідовність розкриття питання, але при умові загальної орієнтації в його суті.

Оцінка «незадовільно» виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій виявлений загальний низький рівень освіченості в теорії і практиці навчальних дисциплін за спеціалізацією «Практична психологія», тобто ним не розкрита більшість питань, вміщених в екзаменаційному білеті, або запропонованих членами державної комісії.

Крім оцінок, студенту-випускнику може бути висловлена від імені державної комісії подяка за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраного фаху і навпаки, - попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

Шкала оцінювання результатів складання державних іспитів

100 - бальна шкала	ЕКТС	Національна шкала	Визначення
90 – 100	A	<i>відмінно</i>	<i>Відмінна</i> відповідь, виконання завдань лише з незначною кількістю помилок
82 – 89	B	<i>дуже добре</i>	<i>Добре</i> виконання завдань, вище середнього рівня з кількома помилками
74 – 81	C	<i>добре</i>	<i>Загалом</i> відповідь правильна, виконані завдання з певною кількістю грубих помилок
64 – 73	D	<i>задовільно</i>	<i>Задовільно</i> - непогано виконані завдання, але з великою кількістю недоліків
60 – 63	E	<i>задовільно</i>	<i>Достатньо</i> – відповідь і виконані завдання задовольняють мінімальні критерії якості
менше 60	F	<i>незадовільно</i>	<i>Незадовільна</i> відповідь, виконані

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеев В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. Монография. — М.: МГУ, 1990. — 148 с.
2. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. — М.: Просвещение, 1989. — 224 с.
3. Андреева Т.М. Социальная психология. — М.: Изд-во МГУ, 1980. — 305 с.
4. Ануфриева Н.М. Социальная психология. К.: МАУП, 1997. — 154 с.
5. Барко В.І., Тютюнников А.М. Як визначити творчі здібності дитини? К.: Україна, 1991. — 39 с.
6. Бородкин Ф.М., Коряк Н.М. Внимание: конфликт! Новосибирск: Наука, 1989. — 89 с.
7. Бурмеиский Г.В., Слуцкий В.М. Одаренные дети. — М.: Прогресс, 1987. — 186 с.
8. Видинеев Н.В. Природа интеллектуальных способностей человека. М.: Мысль, 1989. — 73 с.
9. Виллюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. М.: МГУ, 1990. — 104 с.
10. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. А.В.Петровского. — М.: Просвещение, 1973. — 288 с.
11. Возрастная и педагогическая психология. / Под ред. М.В.Гамезо и др. — М.: Просвещение, 1986, — 272 с.
12. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. — М., 1983. — 133 с.
13. Гильбух Ю.З. Внимание: одаренные дети. — М.: Знание, 1991. — 80 с.
. Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Личность: конфликт, гармония. — К.: Политиздат Украины, 1989.
14. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию — М.: МГУ, 1988. — 180 с.
15. Гуревич П.С. Психология. — М.: Мир, 1999. — 270 с.
16. Джемс У. Психология. / Под ред. Л. Петровской. — М.: Педагогика, 1991. — 368 с.
17. Дружинин В.Л. Психология общих способностей. СПб.: Питер. 2000. 105 с.
18. Заброцький М.М. Вікова психологія: Навч. посібник. - К., 1998. - 92 с.

19. Клепиков О.И., Кучерявий І. Т. Основы творчо
20. Краткий психологический словарь. / Под ред. А.В. Петровского, М.Г.Ярошевского. — М.: Педагогика, 1985. — 450 с.
21. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В.Н.Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека.- М., 2001.- 464 с.
22. ЛеонтьевА.Н. Проблема развития психики. — М.: Изд-во МГУ, 1981.- 575 с.
23. Ломов Б.Г. Методологические и теоретические проблемы психологии. — М.: Изд-во МГУ, 1984. —370 с.
24. Мелик-Пашаева А.А. Педагогика искусства и творческие способности.- М.: Знание, 1981.-143 с.
25. Мелхорн Г., Мелхорн Х. Гениями не рождаются.- М.: Просвещение, 1989.-97 с.
26. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. — Ю: Вища школа, 1998. — 650 с.
27. Немов Р.С. Психологія. — М.: Просвещение, 1990. — 301 с.
28. Обозов Н.Л., Щекин Г.В. Психология работы с людьми.— К.: МАУП, 1999. — 145 с.
29. Орлов Ю.М. Восхождение к индивидуальности.— М.: Просвещение, 1991. — 87 с.
30. Основы психології: Підручник. / О. В. Киричук., В. А Роменець — К.: Либідь, 2000. — 632 с.
31. Панок В. Основы практичної психології. - К.: Либідь, 1999. —304 с.
32. ПаригинБ.Д. Анатомия общения. СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. — 300 с.
33. Петровский А.В. Общая психология. — М.: Просвещение, 1986. —202 с.
34. Петровский А.В. Хрестоматия по психологии. — М.: Изд-во МГУ, 1987.—200 с.
35. Психологія. Під ред. Ю.Л. Трофімова. — К.: Либідь, 1999. —612 с.
36. Практикум по общей психологии. /Под ред. А.И. Щербакова. — М.: Просвещение, 1990. — 287 с.
37. Рабочая книга школьного психолога/Под ред. И.В. Дубровской. — М.: Просвещение, 1991. — 235 с.
38. Рогов Е.Л. Общая психология. — М.: ВЛАДОС, 1995. — 216 с.
39. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 1999. — 712 с.
40. СабуровА.С. Психология. — К.: Лекс, 19%. — 208 с.
41. Словарь практического психолога. /Под ред СЮ. Головина. . — Минск: Харвест, 1997. — 612 с.

42. Социальная психология: Учебное пособие для вузов/Сост.: Р.И. Мокшанцев, А.В.Мокшанцева.- Новосибирск, М., 2001.-408 с.
43. Таранов П.С. Приемы влияния на людей.— Симферополь: Таврия, 1995.—496 с.
44. Тесты, тесты, тесты... /Под ред. Кулаковой. М.: Молодая гвардия, 1990.
45. Яценко Т.С. Психологічні основи групової психокорекції. — К.: Либідь, 1996.—134 с.